

HFD 2017 ref. 65

Försäkringskassan har inte haft rätt att återkräva föräldrapenning som felaktigt lämnats för barn som varit bosatta utomlands när kassan i ett ärende om barnbidrag för samma barn informerats om barnens bosättning.

108 kap. 2 § och 110 kap. 46 § socialförsäkringsbalken

Högsta förvaltningsdomstolen meddelade den 13 november 2017 följande dom (mål nr 3218-16).

Bakgrund

Föräldrapenning är en socialförsäkringsförmån som lämnas för vård av barn som är bosatta i Sverige. Även barnbidrag är en förmån som lämnas för barn som bor här. En utlandsvistelse som varar längst sex månader påverkar dock inte rätten till dessa förmåner.

M.A. är bosatt och arbetar i Sverige medan hans hustru och deras tre minderåriga barn sedan 2009 är bosatta utomlands. Makarna har gemensam vårdnad om barnen. Under somrarna 2009–2012 ansökte M.A. om och beviljades föräldrapenning för vård av barnen. Han tog ledigt från sitt arbete och reste till sin familj under den tid som ledigheten varade. Hans hustru hade i maj 2009 informerat Försäkringskassan om barnens bosättning, vilket föranledde kassan att dra in barnbidraget fr.o.m. juni. Familjen hade även tidigare år haft regelbunden kontakt med Försäkringskassan angående barnbidragen då hustrun och barnen i längre perioder vistats utomlands.

Försäkringskassan ska besluta om återbetalning av ersättning som lämnats till en försäkrad om denne har orsakat att ersättningen lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp t.ex. genom att underlåta att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet. Detsamma gäller om ersättning i annat fall har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som fått ersättningen har insett eller skäligen borde ha insett detta.

Under 2014 utredde Försäkringskassan den föräldrapenning som M.A. hade fått. Kassan beslutade att han skulle återbetala drygt 100 000 kr eftersom han i sina ansökningar om föräldrapenning inte hade lämnat uppgift om att barnen var bosatta utomlands. Att dessa uppgifter fanns i ett annat ärende hos Försäkringskassan ansågs sakna betydelse.

M.A. överklagade beslutet till förvaltningsrätten som avslog överklagandet. Även kammarrätten avslog hans överklagande.

Yrkanden m.m.

M.A. yrkar att Högsta förvaltningsdomstolen ska upphäva underinstansernas avgöranden och förklara att han inte är återbetalningsskyldig samt anför bl.a. följande. Han och hans hustru hade anmält till Försäkringskassan att deras barn var bosatta utomlands och han lämnade inte några felaktiga uppgifter när han ansökte om föräldrapenning. Försäkringskassan betalade ut ersättningen trots kännedom om barnens bosättning och det är därmed kassan som har orsakat den felaktiga utbetalningen. Han var i god tro om att han hade rätt till ersättningen.

Försäkringskassan bestrider bifall till överklagandet.

Skälen för avgörandet

Frågan i målet

Frågan i målet är om Försäkringskassan haft rätt att återkräva föräldrapenning som felaktigt lämnats för barn som varit bosatta utomlands när kassan i ett ärende om barnbidrag för samma barn informerats om barnens bosättning.

Rättslig reglering

I målet aktualiseras bestämmelser i såväl socialförsäkringsbalken, SFB, som äldre numera upphävd lagstiftning. I relevanta avseenden överensstämmer de i sak.

Föräldrapenning på lägstanivå och grundnivå samt barnbidrag är bosättningsbaserade förmåner och försäkrad är enligt 5 kap. 9 § SFB den som är bosatt i Sverige. Föräldrapenning på grundnivå och sjukpenningnivå är en arbetsbaserad förmån och försäkrad är enligt 6 kap. 6 § den som arbetar i Sverige.

Av 11 kap. 8 § SFB framgår att en förälder har rätt till föräldrapenning endast för vård av barn som är bosatta i Sverige. En förutsättning för att barnbidrag ska lämnas är enligt 15 kap. 2 § att barnet är försäkrat vilket innebär att det ska vara bosatt i Sverige.

För att få barnbidrag krävs enligt 16 kap. 2 § SFB att bidragsmottagaren är försäkrad för barnbidrag. När föräldrar har gemensam vårdnad lämnas barnbidrag enligt 5 § med hälften till vardera föräldern om inte föräldrarna anmält till Försäkringskassan att hela bidraget ska betalas till en av dem. Fram till mars 2014 var huvudregeln att barnbidraget betalades till modern om inte föräldrarna begärde att det skulle betalas till fadern.

Av 110 kap. 46 § första stycket SFB framgår att den som ansöker om en förmån enligt balken ska anmäla sådana ändrade förhållanden som påverkar rätten till eller storleken av förmånen.

Anmälan behöver enligt fjärde stycket inte göras om Försäkringskassan har kännedom om ändringen och därför saknar behov av en anmälan.

Försäkringskassan ska enligt 108 kap. 2 § SFB besluta om återbetalning av ersättning som lämnats till en försäkrad om denne har orsakat att ersättningen lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp genom att t.ex. underlåta att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet. Detsamma gäller om ersättning i annat fall har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som fått ersättningen har insett eller skäligen borde ha insett detta.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

I målet står klart att M.A. inte hade rätt till föräldrapenning eftersom barnen inte var bosatta i Sverige. Försäkringskassan anser att M.A. orsakat den felaktiga utbetalningen genom att inte anmäla till kassan var barnen var bosatta. Att uppgiften var känd för kassan i ett ärende som avsåg barnbidrag för samma barn saknar enligt kassan betydelse. Den första frågan är om kassan har fog för denna uppfattning.

Som framgått är barnbidrag en bosättningsbaserad förmån. M.A. är bosatt i Sverige och följaktligen försäkrad för denna förmån. I vart fall fram till juni 2009 var även hans hustru och de gemensamma barnen försäkrade. I maj det året anmälde hustrun till Försäkringskassan att de inte längre var bosatta i landet.

Uppgiften om barnens bosättning utomlands lämnades i och för sig inte av M.A. när han ansökte om föräldrapenning utan av hans hustru, men den lämnades i ett ärende beträffande en förmån som både han och hans hustru var försäkrade för, som avsåg samma barn och som han – i egenskap av vårdnadshavare – hade rätt till.

Uppgiften om barnens bosättning utomlands var relevant för att bedöma inte bara föräldrarnas rätt till barnbidrag utan även M.A:s rätt till föräldrapenning. Om ett visst förhållande har betydelse för bedömningen av en persons rätt till mer än en förmån som denne är försäkrad för och detta förhållande är känt för kassan i ett ärende som rör en av förmånerna bör enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening uppgiften anses känd av kassan även vid behandlingen av en ansökan om någon av de andra förmånerna (jfr RÅ 2010 not. 122).

Att barnen var bosatta utomlands var redan i maj 2009 känt för Försäkringskassan. Försäkringskassan får därmed efter denna tidpunkt anses ha saknat behov av en anmälan om detta förhållande. Redan härav följer att M.A. inte var skyldig att göra någon anmälan till Försäkringskassan om barnens bosättning, se 110 kap. 46 § fjärde stycket. Något återkrav kan därmed inte riktas mot honom på den grunden att han skulle ha brustit i sin anmälningsskyldighet.

Försäkringskassan har i andra hand gjort gällande att M.A. är återbetalningsskyldig på den grunden att han skäligen bort inse att han inte hade rätt till föräldrapenning. I den delen gör Högsta förvaltningsdomstolen följande överväganden.

M.A. har i varje ansökan om föräldrapenning lämnat samtliga uppgifter som Försäkringskassan efterfrågar i denna typ av ärenden och ersättningen har använts för avsett ändamål. Han har vidare obestritt uppgett att han visste att kassan kände till barnens bosättning utomlands och föräldrapenning har dessutom betalats ut till honom vid ett flertal tillfällen på grundval av lämnade uppgifter. Mot denna bakgrund är det inte visat att M.A. insåg eller skäligen borde ha insett att han inte hade rätt till föräldrapenningen (RÅ 2007 ref. 26).

Sammanfattningsvis finner Högsta förvaltningsdomstolen att Försäkringskassan inte haft rätt att återkräva den felaktigt lämnade föräldrapenningen. Överklagandet ska således bifallas och underinstansernas avgöranden upphävas.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen bifaller överklagandet och upphäver underinstansernas avgöranden.

I avgörandet deltog justitieråden *Knutsson, Bull, Gäverth, Svahn Starrsjö* och *Rosén Andersson*. Föredragande var justitiesekreteraren Sara Asplund.

Förvaltningsrätten i Stockholm (2015-05-06, ordförande Westman):

Frågan i målet är om M.A. ska betala tillbaka föräldrapenning som han fått för tiden 17 augusti 2009–26 augusti 2012. Föräldrapenning kan baseras på både bosättning och arbete men lämnas endast för vård av barn som är bosatta i Sverige.

Parterna är överens om att M.A:s barn under den i målet aktuella tiden inte var bosatta i Sverige. Han har därmed inte haft rätt till föräldrapenning för denna tid. M.A. har anfört att han meddelat Försäkringskassan att hans barn varit bosatta utomlands och att Försäkringskassan därför beslutat att det inte förelegat någon rätt till barnbidrag. Förvaltningsrätten konstaterar att M.A. emellertid, vilket är ostridigt, därefter har ansökt om föräldrapenning. Detta har han gjort trots att han inte haft rätt till sådan ersättning om inte barnen varit bosatta i Sverige. Enligt förvaltningsrättens bedömning har han därför, genom att underlåta att fullgöra sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet, orsakat att ersättning lämnats felaktigt. Det föreligger således förutsättningar för Försäkringskassan att besluta om återbetalning.

Ett krav på återbetalning får efterges helt eller delvis om det finns särskilda skäl. En individuell och sammanvägd bedömning av omständigheterna ska göras. Faktorer som kan beaktas är bl.a. orsaken till den felaktiga utbetalningen, hur lång tid som gått sedan utbetalningen, beloppets storlek och den återbetalningsskyldiges ekonomiska förhållanden, hälsa och försörjningsmöjligheter (se RÅ 2008 ref. 2).

M.A. har inte anfört några personliga förhållanden som skulle kunna tala för eftergift. Beloppets storlek och att det gått en viss tid sedan de felaktiga utbetalningarna är enligt rätten i sig inte skäl nog att bevilja eftergift. Sammanfattningsvis finner förvaltningsrätten att Försäkringskassan har haft fog för sitt beslut om återbetalning. Överklagandet ska därmed avslås. – Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

Kammarrätten i Stockholm (2016-04-14, Bohlin och Kärnell):

Den första fråga som kammarrätten har att ta ställning till är om det föreligger grund för återbetalningsskyldighet avseende 101 345 kr i föräldrapenning som M.A. fått utbetald under augusti 2009– augusti 2012. Om det finns grund för återbetalningsskyldighet ska kammarrätten ta ställning till om det finns särskilda skäl att efterge kravet på återbetalning.

M.A:s barn var inte bosatta i Sverige under de perioder som M.A. fick föräldrapenning. Han var därför inte berättigad till föräldrapenningen. Frågan är om den felaktiga utbetalningen av föräldrapenning orsakats av att M.A. inte fullgjort sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet

Den enskilde är skyldig att lämna uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av reglerna om föräldrapenning. Den enskilde ska också anmäla sådana ändrade förhållanden som påverkar rätten till förmånen, t.ex. bosättning i Sverige eller utlandsvistelse. Om den enskilde underlåter att fullgöra sin uppgifts- eller anmälningsskyldighet, och detta leder till att föräldrapenning felaktigt betalas ut, ska återbetalning ske.

Det framgår av utredningen att M.A. efter ansökan den 31 maj 2009 beviljades föräldrapenning från och med den 17 augusti 2009 till och med den 20 september 2009. Han ansökte och beviljades senare även föräldrapenning för perioder under 2010–2012. Den 14 maj 2009 hade M.A:s maka i ett barnbidragsärende informerat Försäkringskassan om att hon och barnen skulle vara borta till och med september 2009. Barnbidraget drogs därför in från och med juni 2009. Förutom M.A:s egna uppgifter om ett samtal med Försäkringskassan innan ansökan om föräldrapenning, har det inte kommit fram att han själv vid något tillfälle under de perioder han ansökte om föräldrapenning informerade Försäkringskassan om att hans barn inte var bosatta i Sverige.

I praxis har i vissa fall uppgifts- och anmälningsskyldigheten ansetts fullgjord även om uppgiften lämnats i ett annat ärende eller till en annan del av myndigheten. Kammarrätten anser dock att situationen i detta fall är en annan. I detta fall är det inte M.A. utan hans maka som gjort en anmälan i ett annat ärende. Detta kan inte medföra att han fullgjort sin anmälningsskyldighet i sitt ärende om föräldrapenning.

Kammarrätten bedömer mot denna bakgrund att M.A. inte har fullgjort sin uppgifts- och anmälningsskyldighet. Han är därför återbetalningsskyldig för felaktigt utbetald föräldrapenning.

Med hänsyn till orsaken till återkravet och av de skäl som förvaltningsrätten för fram i sin dom, bedömer kammarrätten att det inte finns särskilda skäl att bevilja eftergift. Överklagandet ska därför avslås.

– Kammarrätten avslår överklagandet.

Åberg var skiljaktig och anförde:

Jag instämmer med övriga ledamöters uppfattning att M.A. under aktuella perioder inte har haft rätt att få föräldrapenning och inte har fullgjort sin uppgifts- och anmälningsskyldighet. M.A. är därför återbetalningsskyldig för felaktigt utbetald föräldrapenning.

När det gäller frågan om det finns särskilda skäl att efterge kravet på återbetalning gör jag en annan bedömning än majoriteten.

[text här utelämnad]

Vid en sammantagen bedömning av dessa omständigheter bedömer jag att det finns särskilda skäl att efterge kravet på återbetalning med hälften.